

INVALIDITĀTES LIETU NACIONĀLĀS PADOMES SĒDES PROTOKOLS

Rīgā

Nr. 4

2019.gada 27.novembris

- Sēdi vada:**
R.Petraviča labklājības ministre, padomes priekšsēdētāja.
- Padomes locekļi vai to deleģētie pārstāvji:**
- I.Balodis Nodibinājums „Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons””, valdes priekšsēdētājs;
- V.Biseniece Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija, Elektronisko sakaru un pasta departamenta galvenā speciāliste;
- D.Dadzīte Latvijas Paralimpiskās komitejas prezidente;
- S.Gerenovska Latvijas Neredzīgo biedrība, Centrālās valdes priekšsēdētāja – prezidente;
- V.Grišuļonoka Tiesībsarga birojs, Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas vecākā juriste;
- L.Henzele Tiesībsarga birojs, Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas juridiskā padomniece;
- L.Ivanova Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Pašvaldību departamenta Pašvaldību pārraudzības nodaļas vadītāja;
- I.Krusta Biedrība „Rīgas pilsētas „Rūpju bērns”, izpilddirektore;
- J.Pumpiņš Latvijas Darba devēju konfederācija, jurists, darba tiesību eksperts;
- I.Rudzīte Latvijas Pašvaldību savienība, Padomniece veselības un sociālajos jautājumos;
- L.Skuja Veselības ministrija, Veselības aprūpes departamenta Integrētas veselības aprūpes nodaļas vecākā eksperte;
- S.Sproģe Latvijas Neredzīgo biedrība, Centrālās valdes priekšsēdētāja.
- Citi dalībnieki:**
S.Ausekle Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija, Eiropas Sociālā fonda projekta “Bērnu invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveide” ārsts eksperts;

D.Baraka	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija, Eiropas Sociālā fonda projekta “Bērnu invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveide” vadītāja;
Z.Beinare	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta vecākā referente;
B.Bicēna	Latvijas Vājdzirdīgo atbalsta asociācija „Sadzirdi.lv”, valdes locekle;
E.Celmiņa	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta direktore;
J.Gaiķis	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija, vadītājs;
D.Grabe	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta direktores vietniece;
L.Kalve	Labklājības ministrija, ministres padomniece;
D.Kampenusa	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta vecākā eksperte;
B.Lazda	Latvijas Nedzirdīgo savienība, Valdes priekšsēdētāja vietniece, Surdotulks;
I.Mača	Labklājības ministrija, Eiropas Savienības struktūrfondu departamenta vecākā eksperte;
I.Makarova	Latvijas neredzīgo bibliotēkas Jelgavas filiāles pārstāve;
L.Medne	Izglītības un zinātnes ministrija, ministres padomniece finanšu jautājumos;
J.Muižniece	Labklājības ministrija, valsts sekretāra vietniece;
A.Rožkalne	Ekonomikas ministrija, Analītikas dienesta ekonomiste;
E.Stūrniece	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija, ārsts – eksperts;
I.Vjakse	Labklājības ministrija, Darba attiecību un darba aizsardzības politikas departamenta direktora vietniece.
	Protokolē:
R.Veidliņa	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta vecākā eksperte.

Sēdi sāk plkst. 14:00

Darba kārtībā:

1.	Personu ar invaliditāti darba tiesiskā aizsardzība	Labklājības ministrija, Darba attiecību un darba aizsardzības politikas departamenta direktora vietniece Ineta Vjakse
2.	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta “Bērnu invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveide” (Nr.9.1.4.3/16/I/001) ietvaros izstrādātā pieeja invaliditātes noteikšanai bērniem.	Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija, projekta vadītāja Dace Baraka projekta ārsts eksperts Sandra Ausekle
3.	Formalitāšu kārtības procesa saīsināšanas iespēja bērniem, kuriem sasniedzot pilngadību, garīgo traucējumu dēļ tiek ierobežota rīcībspēja.	Labklājības ministrija, Sociālās iekļaušanas politikas departamenta direktore Elīna Celmiņa

1.jautājums

Personu ar invaliditāti darba tiesiskā aizsardzība

I. Vjakse

D.Dadzīte, R.Petraviča, J.Pumpiņš

Jautājums darba kārtībā iekļauts pēc labklājības ministres iniciatīvas, lai uzklautu nevalstisko organizāciju viedokli par veicinošajiem un kavējošajiem faktoriem personu ar invaliditāti iekļaušanai darba tirgū. Nereti kā šķērslis šīs mērķa grupas nodarbinātības veicināšanai tiek minēts Darba likuma 109.panta otrā daļa¹. Pat argumentētos un izsvērtos darbinieku samazināšanas gadījumos norma pieļauj, ka uzņēmums personai ar invaliditāti uzteikt darba tiesiskās attiecības var tikai ar tiesas spriedumu, kas ir laikietilpīgs un sarežģīts process. Situācijas izklāstam **R.Petraviča** dod vārdu Labklājības ministrijas Darba attiecību un darba aizsardzības politikas departamenta direktora vietniecei **I.Vjaksei**.

I.Vjakse atgādina, ka jau vairākkārt ir notikušas diskusijas par iespējamu Darba likuma 109.panta otrās daļas izslēgšanu. Šī panta daļa paredz trīs izņēmumu gadījumus, kad personai ar invaliditāti nevar tikt uzteiktas darba tiesiskās attiecības. Tas ir gadījumos, kad pieņemta darbā persona ar invaliditāti, bet ar tiesas spriedumu darbā ir atjaunots iepriekš darba pienākumus veikušais darbinieks. Šādā situācijā darba devējam faktiski ir divi darbinieki uz vienu amata vietu. Godīgs un taisnprātīgs darba devējs, kurš pieņēmis pārdomātu un izsvērtu lēmumu par uzņēmuma reorganizāciju, veicot darbinieku skaita samazināšanu, nevar atlaist personu ar invaliditāti. Un trešais gadījums ir ilgstoša darbnespēja².

¹ 109.pants Darba devēja uzteikuma aizliegumi un ierobežojumi

(2) Darba devējam aizliegts uzteikt darba līgumu ar darbinieku, ja viņš atzīts par personu ar invaliditāti, izņemot gadījumus, kas noteikti šā likuma 47.panta pirmajā daļā un 101.panta pirmās daļas 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. un 10.punktā. (<https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums>)

² Ilgstoša darbnespēja - ja darbinieks nepārtraukti slimo ilgāk par sešiem mēnešiem vai vienu gadu trīs gadu periodā slimošana atkārtojas ar pārtraukumiem. Slimošanas laikā netiek ieskaitīts grūtniecības un dzemdību atvaļinājums, darbnespēja, kuras iemesls ir nelaimes gadījums darbā vai arodslimība.

Tādējādi ir nepieciešama izšķiršanās vai arī iepriekš minētajos gadījumos darba devējam būtu dodama iespēja uzteikt darba līgumu darbiniekam ar invaliditāti. Šodienas diskusija nav attiecināma uz Darba likuma 108.panta³ redakciju. Tāpat jāatceras, ka uz ikvienu personu ar invaliditāti attiecas nediskriminācijas un vienlīdzīgas attieksmes principi.

I.Vjakse atzīst, ka tiek domāts par Darba likumā iekļaujamajām papildu garantijām darbiniekiem, kuri audzina bērnus ar invaliditāti kopš dzimšanas.

R.Petraviča aicina klātesošos izteikt viedokli par šādu grozījumu būtību.

D.Dadzīte dalās divus gadus ilgušas darbinieka ar invaliditāti atlaišanas negatīvajā pieredzē. Lai arī veicamais amats tika likvidēts, pēc darbiniekam pozitīva tiesas sprieduma, darbinieks bija jāatjauno darbā neesošā darba vietā, tādējādi darbinieks turpināja ierasties darba vietā, kur nepildīja nekādus darba pienākumus. Tāpēc ir pārliecināta, ka no Darba likuma ir svītrojams aizliegums uzteikt darba tiesiskās attiecības personām ar invaliditāti.

Arī **S.Gerenovska** dalās savā tiesvedības pieredzē par personas ar invaliditāti atlaišanu, kurā izdevās tiesai pierādīt darbinieka pārkāpumus un atlaišanas pamatotību.

J.Pumpiņš atzīst, ka šogad par šo jautājumu daudz ir diskutēts ar dažādām personu ar invaliditāti intereses pārstāvošajām biedrībām. Šobrīd, kad darba tirgū izjūtams darba spēka trūkums, darba devēji viennozīmīgi atbalsta jebkāda veida nodarbināto piesaistīšanu darba tirgum. Arī darba devēji uzskata, ka šī norma kavē personu ar invaliditāti nodarbinātībai.

E.Celmiņa piemin, ka šī gada 8.oktobrī par šo pašu jautājumu notika Labklājības ministrijas un nevalstisko organizāciju tikšanās, kurā absolūtais vairākums atbalstīja piedāvājumu no Darba likuma svītrot 109.panta otro daļu.

J.Pumpiņš ir pārliecināts, ka šī ir personu ar invaliditāti nodarbinātību ierobežojoša norma. Aicina pēc grozījumu veikšanas ar informatīvu kampaņu palīdzību par izmaiņām informēt darba devējus.

Nolemj: Atbalstīt Darba likuma 109.panta otrās daļas izslēgšanu.

2.jautājums

Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta “Bērnu invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveide” (Nr.9.1.4.3/16/I/001) ietvaros izstrādātā pieeja invaliditātes noteikšanai bērniem.

D.Baraka, S.Ausekle

E.Celmiņa,

E.Celmiņa atgādina, ka jau iepriekš padomei ir prezentēti dažādi struktūrfondu ietvaros īstenoti projekti, kuros noticis darbs par invaliditātes jautājumiem, šādi nodrošinot plašāku partneru un pilsoniskās sabiedrības līdzdalību.

Turpinājumā **D.Baraka** prezentē projektā izstrādāto pieeju invaliditātes noteikšanai bērniem. Patlaban bērniem (0-17 gadu vecumam ieskaitot) invaliditāte un īpašas kopšanas nepieciešamība tiek noteikta balstoties uz veselības traucējumu izpausmēm orgānu sistēmu līmenī. Taču pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas īpašas kopšanas nepieciešamības izvērtēšanas process vairāk tiek balstīts uz personas funkcionēšanas ierobežojumu izvērtējumu jeb Bartela indeksu. Šī ir ļoti būtiska atšķirība un daudzos gadījumos pilngadīgai personai īpašas kopšanas nepieciešamība netiek noteikta.

³ 108.pants. Priekšrocības turpināt darba attiecības darbinieku skaita samazināšanas gadījumā

(2) Ja darba rezultāti un kvalifikācija būtiski neatšķiras, priekšrocības palikt darbā ir tiem darbiniekiem:

6) kuri ir personas ar invaliditāti vai slimo ar staru slimību;

Projekta īstenošanas laikā ārsti eksperti izvērtēja ne tikai bērnu vecumposmu attīstības īpatnības, bet arī korelāciju starp bērna vecumu un slimību. Piedāvāts iedalīt bērnus trijās vecuma posmu grupās:

- no piedzimšanas līdz sešu gadu vecumam, kurā tiktu vērtēti tikai veselības traucējumi, noteikt statusu bērns ar invaliditāti,
- no septiņu līdz 13 gadu vecumam tiktu vērtēts veselības traucējums un funkcionēšanas ierobežojums un, ja ir vismaz mēreni funkcionēšanas ierobežojumi noteikt statusu bērns ar invaliditāti,
- arī no 14 līdz 17 gadu vecumam tiktu vērtēts veselības traucējums un funkcionēšanas ierobežojums, bet šai vecumgrupā noteikt statusu bērns ar mēreniem, smagiem vai ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem.

Ierosina arī turpmāk bērniem līdz 13 gadu vecumam asistenta pakalpojuma nepieciešamību attiecināt gadījumos, ja noteikta īpašas kopšanas nepieciešamība. Savukārt no 14 gadu vecuma līdz pilngadībai, asistenta pakalpojuma nepieciešamība būtu nosakāma bērniem, kuriem ir noteiktas indikācijas transporta izdevumu kompensēšanai, ir abu acu praktisks aklums vai aklums vai ir abu augšējo ekstremitāšu anatomiski defekti un bērniem ar smagiem vai ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem ir arī garīgās veselības traucējumi.

Bērniem līdz 13 gadu vecumam ir izstrādāti kritēriji īpašas kopšanas nepieciešamības noteikšanai, savukārt bērniem no 14 līdz 18 gadu vecumam ar ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem īpašas kopšanas nepieciešamība būtu nosakāma, ja ir nepieciešama 24 h palīdzība vai uzraudzība un Bartela indeksa izvērtējuma kopējais vērtējums ir zemāks par septiņiem punktiem.

Savukārt transporta izdevumu kompensēšana papildu esošajiem kritērijiem būtu atbalstāma arī bērniem, kuriem neatkarīgi no vecuma noteikts paliatīvās aprūpes statuss.

Projekta ietvaros tika izstrādāta bērnu funkcionālo spēju novērtējuma anketa diviem vecumu posmiem: 7-13 gadi un 14-18 gadi. Anketā iekļauti jautājumi par deviņām dzīves jomām: bērna spēju mācīties, veikt dažādus ikdienas uzdevumus, komunicēt ar dažādām sabiedrības grupām, veidot attiecības, spēju veikt pašaprūpi, spēju pārvietoties un veikt savam vecumposmam atbilstošus ikdienas mājas darbus. Visi jautājumi sākas ar jautājuma vārdu *Vai?* un ir doti iespējamo atbilžu varianti ar iespēju plašāk aprakstīt izvēlēto atbildi.

Projekta īstenošanas laikā Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – Valsts komisija) Rīgas apvienotajā nodaļā notika izmēģinājumu projekts, kurā piedalījās 50 bērni no visas Latvijas. Izmēģinājumu projekta dalībniekiem bija jāaizpilda izstrādātā anketa. Vecākie bērni, t.i. 14 līdz 18 gadi, pašnovērtējuma anketu bija aizpildījuši paši. Rezultāti ļāva izdarīt secinājumu, ka anketa ir ļoti precīzi izstrādāta, kas dod iespēju ārstam ekspertam precīzāk izvērtēt bērna funkcionēšanas ierobežojumus. Anketu var izmantot ģimenes ārsta vai ārstējošā ārsta medicīniskajos dokumentos veikto ierakstu salīdzināšanai.

S.Ausekle iepazīstina ar funkcionēšanas ierobežojuma noteikšanas kritērijiem. Runātāja atzīst, ka saskaņā ar starptautisko definīciju un arī Invaliditātes likumā ietverto definīciju, invaliditāte ir funkcionēšanas ierobežojums, kas traucē vienlīdzīgas iespējas pilnvērtīgi iesaistīties sabiedrībā, tomēr pašreizējā praksē bērniem tiek novērtēti tikai veselības traucējumi, kas neatbilst invaliditātes būtībai. Tāpēc projekta gaitā tika izstrādāta metodika, kura ir saskaņā ar starptautisko praksi un balstīta Starptautiskajā funkcionēšanas, nespējas un veselības klasifikācijā jeb SFK. SFK ir Pasaules veselības organizācijas pamatklasifikācija, kura nosaka kategorijas jeb kategoriju komplektus, kuri ietver visu funkcionēšanu, kā arī definē funkcionēšanas terminus. Projektā iesaistītie ārsti ierosina bērnus vērtēt SFK sadaļā *Aktivitātes un dalība*, kur ietverti deviņi domēni, par kuriem arī izstrādātajā pašnovērtējuma anketā iekļauti jautājumi. Šāds izvērtējums ļauj pilnvērtīgi izvērtēt bērnu funkcionēšanu un atbilst definētajam invaliditātes jēdzienam.

Novērtējums par funkcionēšanas spēju katrā nodaļā tiek dalīts pakāpēs no nulle līdz četri. Kur četri atbilst ļoti smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem, t.i. bērns praktiski nav spējīgs veikt darbību, ir nepieciešama pastāvīga palīdzība vai uzraudzība, savukārt funkcionēšanas

ierobežojums ir novērtējams ar nulli jeb nav funkcionēšanas ierobežojuma, ja bērns darbību var veikt bez būtiskiem ierobežojumiem.

Bērniem no 14 gadu vecuma novērtējumā piedāvāts atteikties no termina invalīds turpmākas lietošanas, bet balstoties uz izklāstīto izvērtējumu, noteikt statusu bērns ar ļoti smagiem, smagiem vai mēreniem funkcionēšanas ierobežojumiem.

D.Baraka kā projekta galveno rezultātu akcentē sagatavoto piedāvājumu veikt pilnīgāku bērnu izvērtējumu, kas ļautu piešķirt mērķētākus pakalpojumus invaliditātes radīto seku mazināšanai. Vēl līdz gada beigām, kas sakrīt ar projekta īstenošanas beigām, tiks apkopoti priekšlikumi bērnu invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveidei un iesniegti Labklājības ministrijai.

E.Celmiņa apliecinā, ka projekta sagatavotie priekšlikumi pēc to saņemšanas Labklājības ministrijā tiks izvērtēti un veikti nepieciešamie grozījumi attiecīgajos normatīvajos aktos.

R.Petraviča pasakās projekta komandai par paveikto un cerīgi raugās uz mērķētāku pakalpojumu piešķiršanu.

Sēdes dalībniekiem nav jautājumi vai komentāri par projekta piedāvājumu.

Nolemj: Konceptuāli atbalstīt projekta ietvaros izstrādātos priekšlikumus.

3. jautājums

Formalitāšu kārtēšanas procesa saīsināšanas iespēja bērniem, kuriem sasniedzot pilngadību, garīgo traucējumu dēļ tiek ierobežota rīcībspēja

E.Celmiņa

R.Petraviča ieskicējot jautājuma būtību apliecinā, ka Labklājības ministrijā saņemts vecāku, kuru bērniem ir smaga invaliditāte, lūgums pārskatīt spēkā esošo normatīvo regulējumu, lai bērniem, pēc pilngadības sasniegšanas, būtu iespējams ātrāka virzīt tiesvedības par rīcībspējas ierobežošanas procesu un, kamēr notiek tiesvedības process, noteikt izņēmumu gadījumus invaliditātes pabalstu saņemšanai. Ir noticis darbs pie šī jautājuma pārskatīšanas, tomēr Tieslietu ministrija ir sniegusi vairākus būtiskus iebildumus sagatavotajiem priekšlikumiem. Sīkākam problēmas izklāstam tiek dots vārds **E.Celmiņai**.

E.Celmiņa raksturo mērķgrupu, uz kuru šī problēma attiecas, ka tie ir bērni ar ļoti smagu invaliditāti, parasti gan ar kustību, gan garīga rakstura vai attīstības traucējumiem. Šie ir gadījumi, kad bērns nespēj vadīt savu rīcību, paust savu gribu vai lēmumus. Parasti šādos gadījumos, bērnam sasniedzot 18 gadu vecumu, vecāks vēršas tiesā ar lūgumu noteikt daļēju rīcībspējas ierobežojumu⁴. Sasniedzot pilngadību, rodas robežšķirtne, jo līdz 18 gadu vecumam bērna vietā invaliditātes radīto seku mazināšanai paredzētos maksājumus, lēmumus un dokumentus var kārtot, parakstīt un saņemt vecāks, taču pēc pilngadības sasniegšanas visas formalitātes var kārtot tikai pats jauniešs. Tāpēc šādos gadījumos aicinām vecākus Valsts komisijā iesniegt dokumentus invaliditātes grupas noteikšanai mēnesi pirms bērna pilngadības sasniegšanas, savukārt Valsts komisijas lēmums par invaliditāti jau tiks izsniegts pašam jauniešim.

Ja personai ir smagi veselības traucējumi, tai skaitā garīga rakstura traucējumi, kuru dēļ pati persona nespēj nokļūt iestādē, lai parakstītu dokumentus un paustu savu gribu iespējams noteikt juridisko pārstāvību. Vienkāršākais pārstāvības veids ir pilnvara, kuru var noformēt pie notāra (klātienē var uzaicinot uz mājām), bet novados, kur notārs nav, - bāriņtiesā. Šis veids

⁴ 2013.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā, paredzot, ka rīcībspēju personai ar garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem var tikt ierobežota tādā apjomā, kādā tā nespēj saprast savas darbības nozīmi vai nespēj savu darbību vadīt un tas ir galējais veids kā personas intereses ir iespējams aizsargāt. Ierobežojumu var noteikt tikai mantiskajās tiesībās.

īstenojams, ja kaut nedaudz, kaut vai ar acu skatu vai kādu zilbi, cilvēks spēj paust savu gribu. Ja cilvēkam ir ļoti smaga invaliditāte un viņš nespēj nekādā veidā paust savu gribu, īstenojams otrs variants – tiesas spriedums par rīcībspējas ierobežošanu un aizgādņa iecelšanu. Šis var būt laikietilpīgs process, jo nav noteikts termiņš, kurā šāda veida lietas tiesai izskatāmas.

E.Celmiņa informē, ka Labklājības ministrija aicināja uz tikšanos Tieslietu ministrijas pārstāvjus, lai vērstu uzmanību uz šādām situācijām, kādās nonāk šo jauno cilvēku ar ļoti smago invaliditāti ģimenes pilngadības sasniegšanas brīdī un pārrunātu iespējamus risinājumus procesa atvieglošanai. Tomēr Tieslietu ministrijas kolēģi savā sektorā nesaskatīja iespējamus risinājumus, jo katrā teritoriālajā vienībā tiesu noslodze var būt atšķirīga, turklāt tiesas savu darbu plāno patstāvīgi un neatkarīgi, tāpēc katra tiesa var noteikt lietu prioritāti un to izskatīšanas termiņu.

Taču šobrīd Labklājības ministrija ir uzsākusi darbu pie grozījumiem Valsts sociālo pabalstu likumā, lai rastu iespēju, ka maksājumus par personu, par kuru ir ierosināta lieta par rīcībspējas ierobežojuma noteikšanu, invaliditātes pabalstus noteiktu laiku varētu saņemt arī bijušais aizbildnis, respektīvi kāds no vecākiem.

Nolemj: Sniegto informāciju pieņemt zināšanai.

Pielikumā:

- 1) Valsts komisijas prezentācija, 28 slaidi;
- 2) Labklājības ministrijas prezentācija, 9 slaidi;

Sēdi slēdz: plkst. 15:00

Labklājības ministre,
Invaliditātes lietu nacionālās
padomes priekšsēdētāja

R.Petraviča

R.Veidliņa, 67021619
Ruta.Veidlina@lm.gov.lv